BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Bingöl University
Journal of Social Sciences Institute

جامعة بينكول معهد العلوم الاجتماعية

Türkçe, İngilizce ve Arapça Yayımlanan Uluslararası Hakemli Dergidir
İnternational peer-reviewed journal published
in Turkish, English and Arabic

Yıl/Year: 9 Cilt/Volume: 9 Sayı/Issue: 17 Bahar/Spring 2019
ISSN: 1309-6672 e ISSN: 2618-6322

Sahibi / Owner:
(Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına)
(Of Behalf of Bingol University Social Sciences Institute)

نيابتا عن جامعة بينكول معهد العلوم الاجتماعية

Doç. Dr. Yaşar BAŞ

Editörler / Editors / المحررون

Doç. Dr. Yaşar Baş
Dr. Öğr. Üyesi Fikret Osman
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Irmak
Dr. Öğr. Üyesi Fevzi Kaçer

Yayın Kurulu / Editorial Board / هيئة التحرير

Prof. Dr. Abdullah Taşkesen
Prof. Dr. Ahmet Gürbüz
Prof. Dr. Ali Abouzeid
Prof. Dr. Ali Ahmed İbrahim Al-Tayiş
Prof. Dr. Hakan Olgun
Prof. Dr. Hasan Çiftçi
Prof. Dr. Hikmet Tan
Prof. Dr. Muammer Erdoğan
Prof. Dr. Orhan Başaran
Prof. Dr. Liubov Pomytkina
Prof. Dr. Tofiq Abdülhasanlı
Prof. Dr. Sait Patır
Prof. Dr. Şahabettin Yalçın
Doç. Dr. Cihat Yaşaroğlu
Doç. Dr. Flaudette May Datuin
Doç. Dr. Hiroyuki Ogasawara
Doç. Dr. Ioana Tudor
Doç. Dr. Kazuaki Sawai
Doç. Dr. Mehmet Zahir Ertekin
Dr. Öğr. Üyesi Beşir Koç
Dr. Öğr. Üyesi Emine Yeşim Bedlek
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin Bars
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Seyman Önder
Dr. Öğr. Üyesi Nevzat Keleş
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Korkut
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Taşkın
Dr. Öğr. Üyesi Vedat Avci
Dr. Hakim Abdurrahman Zübeyr el-Babirî
Dr. Rudramma Siddheshwar Hiremath
Dr. Tahir Aşirov

Redaktörler / Redactors / المدقّقون

Arş. Gör. Ozan Can Akpınar, Arş. Gör. Ahmet Koçak, Arş. Gör. Muhterem Uysal (Türkçe)
Arş. Gör. Ahmet Alp (İngilizce)

E-Dergi Teknik Sorumlusu / Technical Administrated of e-Journal / الموظف الفني

Arş. Gör. Ozan Can Akpınar

Web ve Yazışma Adresi / Web and Correspondence Adress / العنوان البريدي للمجلّة

http://dergipark.gov.tr/busbed / http://busbed.bingol.edu.tr/
Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü 12100-BİNGÖL
Tel.: 0 (426) 215 00 17 **Faks:** 0 (426) 215 00 72 **e-posta:** sbe.bingoldergi@bingol.edu.tr

Dergi Tasarım / Journal Design /

Şemal Medya Tasarım Ofisi • semalmedya@gmail.com

Basım Yeri / Place of Publication / مكان النشر

Sadık Daşdöğen – Berdan Matbaacılık Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 215-216, Topkapı / İstanbul Tel: (0212) 613 12 11

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ,
Uluslararası hakemli bir dergidir. Bahar ve güz dönemi olmak üzere yılda 2 sayı yayımlanır. Yayım dili, Türkçe, İngilizce ve Arapçadır. **Her hakkı saklıdır.** Makale son kabul tarihleri: Bahar Dönemi için **Şubat** ayı sonu, Güz Dönemi için **Ağustos** ayı sonudur. **Dergi kapasitesine göre, makale kabul tarihleri daha erkene çekilebilir**. Her sayı için kapasiteyi aşan başvurular sonraki sayılara aktarılır. Makaleler, **Turnitin** intihal programından olumlu rapor alındıktan sonra yayımlanabilir. Dergimizin yayım kurallarına göre hazırlanmamış makaleler kabul edilmez. Yazıların her türlü hukukî ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Makalelere PDF formatında Enstitümüz web ve DergiPark sayfasından ulaşılabilir. Ancak kaynak gösterilmeksizin kullanılamaz.

BU SAYININ HAKEMLERİ

REFEREES OF THIS ISSUE

هذا العدد من القضاة

Prof. Dr. Ali Acaravcı (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Prof. Dr. Ersin Erkan (Bingöl Üniversitesi)
Prof. Dr. H. Mustafa Paksoy (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. İsa Çelik (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kahraman Çatı (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal Yıldırım (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Dikkaya (Kırıkkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait Patır (Bingöl Üniversitesi)
Prof. Dr. Salih Çift (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdullah Aydın (Kastamonu Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdulvahap Baydaş (Düzce Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet Yıkmış (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Halim Tatlı (Bingöl Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamza Altın (Bingöl Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim Güngör (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Doç. Dr. Kasım Tatlılıoğlu (Bingöl Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Anık (Bingöl Üniversitesi)
Doç. Dr. Muharrem Gürkaynak (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Reşat Açıkgöz (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Özcan Karaaslan (Atatürk Üniversitesi)
Doç Dr. Yaşar Baş (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin Osmanoğlu (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kayıntu (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali Ulvi Özbey (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Arif Behiç Özcan (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bayram Kırmızıgül (Munzur Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Berker Bank (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Beşir Koç (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bilal Çankır (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Emine Şener (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ercan İnce (Iğdır Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Erdinç Koç (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Özbek (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Irmak (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Bucuka (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Gülcü (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zafer Tangülü (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zeki Akbakay (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Sedat Kanat (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Bilal Özel (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Bulut Dülek (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Yavuz Selim Çeloğlu (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fidan Özbey (Düzce Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Akar (Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülay Özdemir Akgündüz (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Habibe Temizsu (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Şengün (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Ergürer (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kadir Tuğ (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kudret Aras (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Barış Aslan (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Güven (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Seyman Önder (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yazıcı (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Meliha Aklıbaşında (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Aktan (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayat (Düzce Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Kesebir (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yücekaya (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Taş (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nesip Demirbilek (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nuri Demirel (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Ulucan (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Gül (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Saffet Akdağ (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Suzan Akkuş Mutlu (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Şaduman Yıldız (Bayburt Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Turgut Uslu (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tutku Tuncalı Yaman (Beykent Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir Kement (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Vahap Göksu (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Veysel Erat (Bitlis Eren Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Halil Korkmaz (Çanakkale 18 mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Erkan Akgöz (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zişan Korkmaz Özcan (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Meral BALCI 143
TEK PARTİ DÖNEMİ'NDE EĞİTİM ŞÛRALARININ HÜKÜMETLERİN EĞİTİM POLİTİKALARINA ETKİLERİ
THE EFFECTS OF EDUCATION COUNCILS ON GOVERNMENTS' EDUCATIONAL POLICIES IN SINGLE PARTY PERIOD

Mehmet ANIK 165
HALKA KARŞI ENTELEKTÜEL, ENTELEKTÜELE KARŞI HALK: BİRBİRİNE 'YABAN' İKİ KESİM
INTELLECTUAL VERSUS PEOPLE, PEOPLE VERSUS INTELLECTUAL: TWO 'STRANGER' SIDES TO EACH OTHER

Salih YILDIZ, İbrahim AVCI 189
TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİNİN TAKLİT MARKALI ÜRÜN ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
EFFECTS OF CONSUMER BASED BRAND EQUITY ON PERCEPTION OF COUNTERFEIT BRANDED PRODUCTS

Sevilay USLU DİVANOĞLU, Tuba USLU 215
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İÇGÜDÜSEL SATIN ALMA DAVRANIŞLARINA YANSIMASI
REFLECTION OF PERSONALITY TRAITS ON IMPULSIVE BUYING BEHAVIOR

Ömer Miraç YAMAN, İhsan YILKAN 235
KÖMÜR ÇOCUKLAR: ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN FARKLI BİR GÖRÜNÜMÜ PATNOS ÖRNEĞİ
COAL CHILDREN: A DIFFERENT APPEARANCE OF CHILD LABOR IN THE SAMPLE OF PATNOS

Ahmet KAYINTU 253
ELEŞTİRİ, SEKÜLERİZM VE KÜLTÜR
CRITICISM, SECULARISM AND CULTURE

Dilara AYLA 289
TÜRKİYE'DE FAİZ ORANI VE DÖVİZ KURU İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
A RESEARCH ON RELATIONS BETWEEN THE INTEREST RATE AND EXCHANGE RATE IN TURKEY

Emel YILDIZ, Mahmut KOÇAN 309
TÜKETİCİ ETNOSENTRİZMİ, ALGILANAN KALİTE VE MARKA SADAKATİNİN MARKA KİŞİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KREM ÇİKOLATA TÜKETİCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA
IMPACT OF CONSUMER ETHNOCENTRISM, PERCEIVED QUALITY AND BRAND LOYALTY ON BRAND PERSONALITY: AN APPLICATION ON CREAM CHOCOLATE CONSUMERS

TEK PARTİ DÖNEMİ'NDE EĞİTİM ŞÛRALARININ HÜKÜMETLERİN EĞİTİM POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Meral BALCI[1]

Geliş: 11.11.2018 / Kabul: 06.04.2019
DOI: 10.29029/busbed.481420

Öz

Bir ülkenin eğitim politikalarının oluşumunda ve uygulanmasında ülkenin mevcut ekonomik, kültürel ve siyasal ortamının etkisi birçok kez araştırılmıştır. Türkiye'de çeşitli dönemlerde gerçekleştirilen eğitim politikaları ve müfredat değişikliklerinin genellikle eğitim Şûralarında alınan kararlar yoluyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye'de tek parti döneminde3eğitim Şûrasının yapıldığı görülmektedir. Bu Şûralarda alınan kararların sadece kurumsal düzeyde değil, uygulama düzeyinde de etkili olduğu ve parti politikasını yansıttığı görülmektedir. Tek Parti Dönemi'nde de Partinin eğitim politikalarının oluşması üzerinde Şûraların önemli etkileri olmuştur. Bu araştırmanın amacı, Tek Parti Dönemindeki Şûralarda alınan kararların Cumhuriyet Halk Partisi'nin eğitim politikası üzerinde ne kadar etkili olduğunu ve Parti ideolojisi ile etkileşimlerini incelemektir. Araştırmanın araçlarını döneme ait resmî gazete, Şûra tutanakları, döneme ait güncel gazetelerde çıkan haberler oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi yazılı söylem analizi ve betimlemedir.

Anahtar Kelimeler: *Tek Parti Dönemi, Cumhuriyet Halk Partisi, Eğitim Politikaları, Millî Eğitim Şûrası, Politik Bağlam.*

1 Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mbalci@marmara.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3638-5339.

THE EFFECTS OF EDUCATION COUNCILS ON GOVERNMENTS' EDUCATIONAL POLICIES IN SINGLE PARTY PERIOD

Abstract

The influence of economic, cultural and political environment of a country during formation and implementation of educational policies has been studied so far. Educational policy and curriculum changes at various times in Turkey have been generally realized through the decisions taken at Education Councils. Three Education Councils were held during the single-party period in Turkey. It is seen that the decisions taken in these councils were effective not only at the institutional but also application level and reflected the Republican People's Party's policy. During this period, there were significant influences on the formation of the education policies of the Party. The aim of this study is to examine the effects of the decisions of this term on the educational policy of the Party and its interactions with Party ideology. The tools of the study are the official newspaper and the news in newspapers. The methods of the study are written discourse analysis and description.

Keywords: *Single-Party Period, Republican People's Party, Educational Policies Educational Councils, Political Context.*

Giriş

1921 yılı, Cumhuriyet Dönemi hükümetlerinin yeni bir nesli eğitirken izleyeceği yolun temellerinin atılması yönünden önem verilmesi gereken bir dönemdir. Ankara'da toplanan I. Maarif Kongresi eğitim konusunda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime Millî bir yön vermek amaçlarını taşımış, çalışmalarını bu iki temel alan üzerinde yoğunlaştırmıştır. Türk Millî Eğitim Sistemi'nin dizaynı da bu şekilde başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi döneminde üç Millî Eğitim Şûrası yapılmış ve bu şûralarla millî eğitim sistemi sorununun çözümü amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada, Tek Parti Dönemi'nde gerçekleşen üç Millî Eğitim Şûrası'nın (1939, 1943, 1946) programları, çalışma sistemleri ve alınan kararlar incelenmiş, hükümetlerin Şûra kararlarını ne ölçüde uyguladığı ortaya konmuştur.

Makalede ilk olarak I. Maarif Şûrası ele alınmıştır. Şûra başkanı, üyeler ve dönemin hükümetinden bahsedilerek Şûra'nın gündem maddeleri ve çalışma programı ortaya konmuştur. Şûra gündemini teşkil eden konularından ve bu konuların neden Şûra'da görüşüldüğü o günün koşulları göz önüne alınarak ortaya konmaya çalışılmış, Şûra üyelerinin gündemler hakkındaki görüşlerinden bahsedilmiştir. Şûra'da alınan kararlardan bahsedilerek dönemin hükümetinin ve daha sonraki hükümetlerin Şûra kararlarını ne derecede uyguladığı açıklanmıştır.

II. ve III. Millî Eğitim Şûrası ele alınırken I. Maarif Şûrası değerlendirilirken izlenen yol esas alınmıştır. Her üç Şûra'nın değerlendirilmesinde dönemin koşulları

göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle son iki Şûra'nın II. Dünya Savaşı yılları ve sonrasına denk gelmesine dikkat çekilmiştir. II. Dünya Savaşı esnasında Türkiye'ye yönelik beyin göçünün yükseköğretim üzerindeki etkileri hesaba katılmıştır. İlk iki seçim döneminde Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçişin arifesinde oluşu gözetilmiş, III. Maarif Şûrası'nın Türkiye'de ilk çok partili seçimlerin yapıldığı yıla gelmesi, böylelikle bir değil iki parti programının Şûra gündemini etkilediği saptanmıştır.

Çalışmada, şûraların dönemlerindeki isimlerine sadık kalınmıştır. İlk iki şûra Maarif Şûra'sı olarak adlandırılmış, üçüncü Şûradan ise Millî Eğitim Şûrası olarak bahsedilmiştir. Bunun sebebi 1946 yılında çıkarılan kanunla Maarif Şûralarının isimlerinin Millî Eğitim Şûraları olarak değiştirilmesidir.

1. Birinci Maarif Şûrası'nda Yapı ve Düzenlemeler

Birinci Maarif Şûrası, II. Refik Saydam hükümeti döneminde, 17 Temmuz 1939 yılında gerçekleşmiştir. Açılış konuşmasını yapan Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, eğitim mücadelesinin Türk milletinin uluslararası alanda yapacağı atılımının en önemli başlıklarından biri olduğunu ifade etmiştir (Birinci Maarif Şurası, 1991: 7). Mustafa Kemal'in "Eğitimdir ki bir milleti ya hür, şanlı, müstakil, âli bir heyeti içtimaiyye halinde yaşatır ya da bir milleti esaret ve sefalete terk eder." sözü açılış konuşmasında dillendirilmiştir. Şûra açılışının temel vurgusu millî eğitim ve milletin eğitim seviyesinin yükseltilmesi olmuştur (Atay 1939: 1).

Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Şûra'nın formaliteden ibaret kalmayacağını, alınan kararların uygulanması için gerek Bakanlık gerekse de Hükümetin gereken çalışmaları yapacağını söylemiştir (Birinci Maarif Şurası, 1939: 3-6). Yücel'in konuşmasında Köy Enstitülerini de konu edinmiş, Köy Enstitülerinin ve bu enstitülere öğretmen yetiştirilmesi faaliyetinin hızlandırılacağının altını çizmiştir (Türk Neşriyat Kongresi Programı, 1939: 51).

Millî Eğitim Şûra üyeleri tarafından yapılan teklifler, alınan Şûra kararları ile Talim ve Terbiye Dairesi'nce hazırlanacak kanun, genelge, program ve esaslar ile tetkik edilerek; 10 Haziran 1933 tarihinde yürürlüğe giren 2287 sayılı kanunun 3. maddesince bir karara bağlanmış olup Millî Eğitim Bakanının onaylamasıyla da kesinleşmiştir.

Birinci Maarif Şûrası'nda ilk olarak Şûra'nın çalışma programı belirlenmiştir. Bu programa göre, Şûra umumi heyet olarak açılacak sonrasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çalışma komisyonlarına ayrılacaktır. Komisyonlar, kendi üyeleri arasından birer başkan ve raportör seçeceklerdir. Şûrada üzerinde durulacak konular belirlenecek, bu konular önce uzmanlık alanlarına göre komisyonlarda görüşülecek ardından bir rapor hazırlanarak umumi heyete sunulacaktır.

Şûra bünyesinde yedi komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlar, Plan Komisyonu, İlk Öğretim Talimatnameleri ve Müfredat Programları Komisyonu, Orta Öğretim Müfredat Programları Komisyonu, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri, Siyasal Bilgiler Okulu, Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye Enstitüsü Esas ve Öğrenci Kabul Talimatnameleri Komisyonu, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Fakülteleri, Gazi Terbiye Enstitüsü Şubeleri Tedrisat ve İmtihan Talimatnameleri Komisyonu, Neşriyat Komisyonu, Beden Terbiyesi ve Spor Komisyonu ile Dilekler Komisyonu'dur.

Şûranın Başkanlığa bağlı genel kâtiplik bürosunun Şûranın ve komisyonlarının her türlü idare ve yazı işlerini düzenlemekle yükümlü olacağı da çalışma programında belirtilmiştir. Çalışma programı çerçevesinde alına diğer kararlar ise, Şûranın mesaisine kadar geçen süreç içerisinde gerekli bilgilerin yalnız genel kâtiplik bürosuna verilmesi, bu sebeple komisyon rapor yazıcılarının her türlü çalışmalarına ait birer muhtırayı her akşam genel kâtiplik bürosuna vermeleri ve umumi heyetin karşılıklı görüşmelerinin komisyonların hazırladığı raporlar üzerinde cereyan etmesi ve komisyon mazbatalarının asli ve müşavir azanın ayrı ayrı oylarına sunulmasıdır (Birinci Maarif Şurası, 1939: 6-10).

Komisyonların çalışmalarını tamamlamalarının ardından Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, her komisyonun hazırladığı raporu genel kurulda okumuştur. Komisyon raporları genel kurulda oylanarak kabul edilmiş, kararlar Millî Eğitim Bakanlığı'na tebliğ edilmiştir.

Birinci Maarif Şûrası'nın en önemli gündem maddesi Yükseköğretim olmuştur. Yükseköğretim Komisyonu ikisi Alman profesör olmak üzere 23 kişiden oluşmaktadır. Komisyon hazırladığı 24 raporu 9 ana başlık etrafında toplamıştır. Bu başlıklar: Yüksek Öğretim Hedefleri, Yüksek Öğretim Umumi Meseleleri, Anadil ve Terimler, Neşriyat ve İlmi Araştırmalar, Talebe Seviyesi ve Yabancı Dil Meselesi, Talebe Yoğunluğu Meselesi, Beden Terbiyesi, Halk Eğitimi, İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi, İstanbul Üniversitesi Talebe Talimatnamesi, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesidir.

İlk raporda, öğrendiğini sorgulayabilen bir üniversite öğrenci profilinin hedeflenmesi gerektiği anlatılmış, öğrenci başına düşen profesör sayısına ve bütçe hesaplamalarına yer verilmiştir. Verilen raporlarda öğrencilerden istenen verimin alınması için lise eğitiminin çok kaliteli olması gerektiği vurgulanmıştır. Bir bölümde ülke ihtiyacından fazla öğrenci olmaması gerektiği kararlaştırılmıştır.

Beden Terbiyesi ve Spor Komisyonu, Jimnastik Şenlikleri Talimatnamesi, Okul Flamaları Talimatnamesi, Okulların Talebe Spor Yurtları Talimatnamesi, Beden Terbiyesi Öğretmenlerinin Dilek ve Tekliflerinin İncelenmesi, Dilekler Komisyonundan Gelen Teklifler olmak üzere 5 ana konuyu görüşmüş ve 3 rapor hazırlamıştır

(Cumhuriyet, 18 Temmuz 1939: 4). Genel Kurul, Okul Flamaları Talimatnamesinin 3. maddesini ve Jimnastik Şenlikleri Talimatnamesinin bazı maddelerini, değiştirmiş, kalan raporları aynen kabul etmiştir (Baba, 1939: 78). 19 Mayıs kutlamalarının altyapı ve üstyapı eksiklerinden dolayı bazı illerde yapılmasının mümkün olmadığı Genel Kurul'da dillendirilmiş, İstanbul Maarif Müdürü Tevfik Kut meselenin önemini vurgulayarak kutlamaların şartlar ne olursa olsun yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Ulus, 6 Temmuz 1939). Birinci Maarif Kongresi'nde Okul Tören Yönetmelikleri, Bayrak-Flama Yönetmelikleri ile alakalı alınan kararlar ufak bazı değişikliklerle bugün dahi uygulanmaktadır (Aslaner, 2008: 10). Genel Kurul'da üçüncü olarak Neşriyat Komisyonu'nun raporları görüşülmüştür. Komisyon, Basma yazı ve resimleri derleme işleri hususundaki kanun ve talimatnameler, okul kitaplarının Maarif Vekâleti tarafından bastırılmasına dair kanun ve talimatname, genel kurumlar ve kişiler tarafından neşredilen mecmualara Maarif Vekâleti tarafından yapılacak yardımlar hakkında talimatname, Okul Mecmuaları Talimatnamesi, Türk Resim ve Heykel Sergisi Talimatnamesi konuları ile Dilekler Komisyonu'ndan gelen teklifleri incelemiştir. Neşriyat Komisyonu görüştüğü bu konular neticesinde "Okul Kitaplarının Maarif Vekaletince Bastırılması Hakkında Talimatname" başlığı altından 23 maddelik bir rapor hazırlamıştır (Birinci Maarif Şurası, 1939: 37). Rapor 3 kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar: Esaslar, Kitapların Müsabakalar ile Hazırlanması, Geçici Madde bölümleridir. Rapor Genel Kurul'da görüşülmüş, ilk ve ortaöğretim için devlet kitaplarının hazırlanması, kitap seçimlerinin müsabaka usulüyle hazırlanması, telif hakları ile yazarlara verilecek ücret haklarının tamamının Millî Eğitim Bakanlığı'na ait olması kararlaştırılmıştır. Genel Kurul'da kabul edilen talimatname ertesi yıl işleme konmuş, yazılan ilköğretim kitaplarının müsabakası yapılmıştır (Birinci Maarif Şurası, 1939: 5).

Maarif Müdürleri ve Memurları Talimatnamesi ile İlköğretim Müfettişleri Talimatnamesinin hazırlanması, İlköğretim Komisyonu'nun ana gündem maddeleri olmuştur. Yine ilkokul müfredatının belirlenmesi İlköğretim Komisyonu'nun gündeminde yer almıştır. Komisyon, Maarif Müdürleri ve Memurları Talimatnamesinin Tetkiki, Bir Öğretmen Tarafından İdare Edilen 3 Sınıflı Köy Okullarının Sınıf Sayısının 5'e Çıkarılması ve İlk Öğretmen Gelir Kaynakları başlıkları altında 3 rapor hazırlamıştır (Birinci Maarif Şurası, 1939: 639-646). Özellikle 3 yıllık köy okullarındaki ilköğretimin 5 yıla çıkarılması önerisi Genel Kurul'da destek görmüştür. Gelir kaynaklarına dair raporun içeriği, ilköğretime ayrılan ödeneğin artırılmasını teklif etmektedir. Yeni bir okul ve eğitim vergisinin düzenlenerek mahalli idarelerin bu vergileri ilköğretimde kullanmak adına tahsil etmesi önerilmiştir (Sakaoğlu, 1992: 102).

Ortaöğretim Komisyonu 5 farklı rapor hazırlamıştır. Okul Pansiyonları Nizamnamesi, Yardımcı Öğretmenler Talimatnamesi, Lise İmtihan Talimatnamesi,

İlk Öğretmen Okulları İmtihan Talimatnamesi, Ortaokul İmtihan Talimatnameleri, Ortaöğretim Okullarında Öğrencilere Yaptırılacak Yazılı Görevler Hakkında Talimatnameler, Prevantoryum ve Sanatoryum Talimatnamesi, Ortaokul ve Liseler Düzen Talimatnamesi, Öğrenci Başlıkları Talimatnamesi, ilkokul, ortaokul ve lise müfredatları ve bazı özel okul müfredatları komisyonun görüştüğü konulardır (Birinci Maarif Şurası, 1939: 104). Genel Kurul'da yapılan görüşmelerde "okuldan kovma cezasının kaldırılması" üzerinde durulmuş, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitimin öğrenciye ceza vermeyi değil onu kazanmayı hedeflemesi gerektiğini vurgulamıştır (Aslaner, 2008: 91). Ortaöğretim Komisyonu tarafından hazırlanan "Ortaöğretimde Tedrisatın Gün ve Sene İçindeki Zamanlarının Tayini Hakkında Rapor" Genel Kurul'da kabul edilmiştir. Bu raporda öngörülen, teneffüs saatleri, sömestre tatili, ders saatleri gibi unsurlar günümüzde büyük oranda geçerliliğini korumaktadır (Birinci Maarif Şurası, 1939: 648-669). Komisyonun ilçe ve il merkezlerinde ortaöğretim kurumlarının sayılarının artırılması talebi kabul edilmiş, yine Lise, Ortaokul ve İlköğretim İmtihan Talimatnamesi Hakkında hazırladıkları raporda talep ettikleri imtihan sistemine dair değişiklikler birkaç düzeltme dışında kabul edilmiştir.

Teknik Öğretim Komisyonu 18 kişiden oluşmuştur. Komisyon, Akşam Kız Sanat Okulları Talimatnamesi, Ortaokul ve Lise Mezunlarıyla Lise Sınıflarından Kız Enstitülerine ve Kız Sanat Okullarına Alınacak Öğrenciler Hakkında Talimatname, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde Açılacak Öğretmenlik Kısmi ve Uzmanlık Alanıyla İlgili Talimatname, Orta Ticaret Okullarının ve Ticaret Liselerinin Mezuniyet İmtihanlarına Dışarıdan Girmek İsteyenler Hakkında Talimatname, Akşam Ticaret Okullarıyla İlgili Düzenlemeler ve Bölge Sanat Okullarına Nasıl Öğrenci Alınacağı hakkında talimatnameyi düzenlemiştir (Cumhuriyet, 19 Temmuz 1939: 1). Bu talimatnamelerle Ticaret Okulları, Erkek Sanat ve Yapı Usta Okulları, Kız Öğretmen Okulları, Akşam Kız Sanat Okulları, Erkek Terzilik Okulları ve Kız Enstitülerinin müfredat programları düzenlenmiştir. Komisyonun hazırladığı rapor Genel Kurul'da Plan Komisyonuyla birlikte kabul edilmiştir. Raporun kabulünün ardından Ankara'da Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu açılması kararlaştırılmıştır. Kararlar 1940'tan itibaren uygulamaya konulmuştur.

Şûrada son olarak Plan Komisyonu'nun raporları görüşülmüştür. 21 kişiden oluşan Plan Komisyonu'nun başkanlığını Siyasal Bilgiler Okulu müdürü Mehmet Emin Erişgil üstlenmiştir. Komisyon, "Türkiye'de Tahsilin Durumu ve Ana Meseleleri Hakkındaki Raporun İncelenmesi ve Bu Kararın Kapsadığı Esasların Planı" başlığı altında Türkiye'de okulların, talebelerin, öğretmenlerin ve eğitim seviyesinin istatistikî verilerinin ortaya konduğu raporu ele almış (Ulus, 19 Temmuz 1939: 6), hangi kurumun hangi çalışmaları yapması gerektiği, hangi yatırımların yapılmasına eğilmenin faydalı olacağı Komisyon'da görüşülmüştür.

Birinci Maarif Şûrası'nda komisyon raporları, raporlara Genel Kurul'un katkıları, öneri ve yorumlar dikkate alınarak 43 maddelik bir Eğitim Plan Raporu hazırlanmıştır. Raporu hazırlama görevini Plan Komisyonu üstlenmiştir. Rapor, ilköğretim, ortaöğretim, yüksek öğretim, mesleki ve teknik öğretim ve merkez teşkilatı olmak üzere beş başlıktan oluşmuştur. Raporun sonuna "Beşer Yıllık İlk ve Ortaöğretim İnkişaf Planı" başlığı altında eğitim planlarının yer aldığı bir tasarı eklenmiştir. Bu tasarı, Türk eğitimindeki ilk beş yıllık plan olması ve arkasından gelecek planlara öncülük etmesi sebebiyle özel bir hüviyet taşımaktadır (Aslaner, 2008: 95). Plan Komisyonu'nun 43 maddelik raporu Genel Kurul'da oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Eğitim Plan Raporunda ayrıca ilkokul öğretmeni yetiştirebilmek için yeni okulların açılması, mevcut öğretmen okulların kapasitesinin artırılması, öğretmenlerin özlük haklarının iyileştirilmesi ve maaşlarının artırılması konuları da yer almıştır. Yine raporda ortaöğretim ve lise öğretmenlerinin sayısının artırılması, öğrenci sayısının standart hale getirilmesi konuları da yer almıştır. Ankara'da bir Millî kütüphanenin kurulması, üniversitelerde asistan sayılarının artırılması, yeni bir yükseköğretim kanunun çıkarılması önerilmiştir. Üniversitelerin kampüs şeklinde inşa edilmesi ve üniversitelere özerklik hakkı tanınması raporun diğer konularıdır. Mesleki ve Teknik Öğretim başlığı altında, Ankara'da bir ihtisas okulunun kurulması, mesleki ve teknik öğretmen yetiştiren yüksekokulların sayılarının artırılması, yeni mesleki kursların açılması ve orta ticaret okullarıyla liselerinin yeniden düzenlenmesi konularına yer verilmiştir (Akyüz, 1978: 222-224).

Raporun son bölümünde Millî Eğitim Müdürler ve Millî Eğitim Teşkilatı kanununda, artan ihtiyaçlar ile merkez ve taşra teşkilatlanmasının yeni düzenlemelere ihtiyaç duyması sebebiyle değişiklikler yapılması istenmiştir (Akyüz, 1982: 237-240).

2. Birinci Şûra Kararlarının Uygulanması

Birinci Maarif Şûrasının konuları ve seyri, Millî Şef'in önderliğindeki CHP'nin parti planı ve programına paralel şekillenmiştir. Bunun yanı sıra Şûra'da alınan köy ilkokullarında sınıf sayısının üçten beşe çıkarılması ve "Köy Öğretmen Kurslarıyla Köy Okullarının İdaresine Dair Kanun'un" yürürlüğe konulması kararları, hükümet tarafından uygulamaya konan ilk icraatlar olmuştur (Ülkü, 1940: 72-82). Köy Enstitüleri Birinci Maarif Şûrası'nın öngördüğü düzenlemelerden hareketle 1940 yılında kurulmuştur. Bu sebeple Şûra, Türk eğitim tarihinde özel bir yerde durmaktadır. 3803 sayılı "Köy Enstitüleri Kanunu'nun" kabulü ve 1942 yılında çıkarılan 4274 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu" Şûra kararlarını destekler niteliktedir. Köy Enstitüleri hükümetin eğitimdeki en önemli gündem

maddesi olmuş, 1944 yılına gelindiğinde enstitüler ilk mezunlarını vermiştir (Binbaşıoğlu, 1993: 110-111).

1939-1940 eğitim-öğretim yılında hükümet tarafından "Köy İlkokulları Projesi" başlığı altında çalışma başlatılmış özellikle köy okullarında verilen derslerin müfredatıyla alakalı revizyonlara gidilmiştir. Türkçe, Aritmetik, Geometri, Tarih, Coğrafya gibi derslerin şehirlerde okutulanla aynı müfredatta olması sağlanmış, harici dersler için köy şartlarına uygun müfredat belirlenerek sürdürülmüştür (Aslaner, 2008: 98).

Şûra kararları uyarınca Talim ve Terbiye Kurulu ders saatleri ve zaman çizelgelerini belirlemiş ayrıca ders kitaplarının basımı devlet eliyle yapılmaya başlanmıştır. Kitapların yazarlarına devlet tarafından ödenen telif ise 1973 yılında çıkarılan kanunla yasal hale getirilmiştir (MEB Temel Kanunu, 14 Haziran 1973).

Şûra kararları uyarınca 1950 yılında Ankara'da 5632 sayılı kanunla "...Millî kültür araştırmalarını mümkün kılmak ve bu maksatla elverişli bütün eserleri ve vesikaları bir araya toplayarak esaslı bir merkez vücuda getirmek..." açıklamasıyla Millî Kütüphane kurulmuştur (Ayas, 1948: 384-402).

1943 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Ankara Fen Fakültesi birleştirilerek Ankara Üniversitesi kurulmuştur. 1946 yılında ise üniversitelerin devlet içerisinde özerk kurumlar olmaları tesis edilmiştir (Karamuk, 1973: 163-164). Şûra kararları uyarınca mesleki ve teknik okullar alanında da yenilikler ve değişiklikler yapılmıştır. 1941 yılında Mesleki ve Teknik Eğitim Müsteşarlığı kurulmuş, 1942-1943 eğitim-öğretim yılında Erkek Sanat Okulları Erkek Enstitüleri haline getirilmiştir. 1945-1946 eğitim-öğretim yılında ise Kız Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü açılmıştır. 1954 yılına gelindiğinde ise Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi kurularak yüksek mesleki eğitim veren bir kurum meydana getirilmiştir (Karamuk, 1973: 147).

Bunlar dışında Şûra komisyonlarının vurguladığı yaygın ve kaliteli eğitim adına ilkokul, ortaokul ve lise sayılarının artırılmasının yanı sıra öğretmen okullarının da gerek eğitim kalitesinin gerekse de öğrenci sayısının artırılması doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

3. İkinci Maarif Şûrası'nın Amaç ve Kapsamı

İkinci Maarif Şûrası, 1943 yılında 15 Şubat ile 21 Şubat tarihleri arasında yapılmıştır. Birinci Maarif Şûrası'nda olduğu gibi bu Şûranın başkanlığını da Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel üstlenmiştir. Şûraya 70 asil 72 danışman üye olmak üzere toplamda 142 üye katılmıştır (İkinci Maarif Şurası, 1991: 27-33). Şûra çalışmaları ve kararlarında İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini gözlemlemek

mümkündür. Şûra'nın ismi 1946 yılında çıkarılan kanunla Millî Eğitim Şûrası olarak değiştirilmiştir.

Şûranın ana gündemleri, okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi, bütün eğitim kurumlarında ana dil çalışmaları veriminin artırılması, Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi olmuştur (Ersoy, 2007: 5).

Şûra'da Ana Dili Komisyonu, Ahlak Eğitimi Komisyonu ve Tarih Eğitimi Komisyonu olmak üzere 3 komisyon meydana getirilmiştir. Ana Dili Komisyonu kendi içerisinde Ana Dilinin Öğretimi Komisyonu ve Terim İşleri Komisyonu olmak üzere iki komisyona ayrılmıştır.

Şûra'nın açılış konuşmasını dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu yapmış, ahlak eğitiminin ve bilgi öğretiminin önemini vurgulamış, ahlakı ve bilgiyi eğitim-öğretim çerçevesinde Millî birlik ve bütünlüğe uygun şekilde aşılamak gerekliliğinden bahsetmiştir. Saraçoğlu konuşmasında, bireyin toplum için var olduğunu, bilginin yaratıcı ve yapıcı olması gerektiğini, bireyin mutluluğunun toplumun mutluluğuyla paralel olduğunu belirtmiştir (İkinci Maarif Şurası, 1991: 3-4). Şûranın açılışını Başbakan'ın yapması, hükümetin Şûra'ya gösterdiği alakanın ve eğitime verdiği önemin göstergesi olması bakımından önem taşımaktadır.

Hasan Ali Yücel ise yaptığı konuşmada millî birliğin, ahlakın, ana dilin öğretilmesinin ve tarih bilincinin önemini vurgulamış, bir anlamda Şûra'nın çalışacağı konuların genel bir çerçevesini çizmiştir. Talebeye verilmesi gereken ilk ahlak kaidesinin Türk milleti için çalışmak, varlığını Türk milletinin varlığıyla birlikte düşünerek hareket etmek olduğunu vurgulamıştır. Talebelere milliyet bilincinin daima aşılanması gerektiğini söylemiştir. Yücel konuşmasında ayrıca eleştirinin eğitimdeki önemine dikkat çekmiştir (İkinci Maarif Şurası, 1991: 17). Yücel konuşmasının ahlaka değindiği kısmında "...Yapmayı istediğimiz bu telkinlerin ilkelerini Millî faziletlerimizden çıkarabiliriz. Çünkü Millî hayatımız bize, en büyük ahlâk düsturlarını verecek derecede zengindir. Siyasal ve medeni tarihimizin olayları ve büyükleri, halkımızın düşünceli ve ihtiyatlı hayatı, vakarlı hareket tarzı, çetin toprak terbiyesinden aldığı gerçekçi görüsü, en değerli ahlâk temelleridir. Atasözlerimiz tükenmez hakikatler hazinesidir. Türk milletinin vatanseverlik ruhu ise üzerine kişi ve cemiyet ahlâkını inkılâpçı ve laik bir ruhla dayandırabileceğimiz yıkılmaz temeldir." (İkinci Maarif Şurası, 1991: 10) cümlelerini sarf etmiştir. Yücel, ana dil eğitiminin ve tarih öğretiminin bireylere millî bilinç aşılamada ne derece önemli unsurlar olduğundan bahsettikten sonra 1939 yılında yapılan I. Maarif Şûrası'nın yapılmakta olan Şûra'ya aksedecek kısımlarını da belirterek konuşmasını neticelendirmiştir (İkinci Maarif Şurası, 1991: 19).

Şûra'nın ikinci oturumunda komisyon üye seçimleri yapılmıştır. Üye seçiminin ardından üç gün boyunca komisyonlar çalışmalarını yürütmüştür. 19 Şubat itibariyle komisyon raporları Genel Kurul'da görüşülmüştür.

Anadil öğretimi meselesi Şûra'nın en önemli konusu olmuştur. Hasan Ali Yücel'in açılış konuşmasında ilkokuldan üniversiteye dek bütün eğitim ve öğretim konularını anadilin alanı içerisinde gördüklerini belirtmesi, Şûra'da anadil üzerinde özenle durulacağının habercisi niteliğindedir (Yücel, 1993: 173). Anadili Komisyonu başkanlığını Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde profesör olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu yapmıştır. Komisyon bünyesinde oluşturulan iki komisyon toplamda 59 üyeden oluşmuştur.

Anadili Öğretimi Komisyonu'nun raporu "Türkçe ve bilhassa yazma öğretiminin daha verimli hale getirilmesi için alınması gereken tedbirlerin saptanması" ve "Okullarda, resmi ve özel yayın alanlarında imla birliğini kolaylaştırma yollarının tayini" olmak üzere iki ana bölümden oluşmuştur. Bu iki ana bölümün alt başlıkları olarak toplam yedi bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler: Programlar, Öğretmenler, Öğretmenler İçin Yardımcı Kitaplar ve Neşriyat, Kitaplar; Diğer Derslerin Türkçeye Yardımı, Yazma Öğretimi ve Okullarda, Resmi ve Özel Yayın Alanlarında İmla Birliği'dir. İlk iki bölümde Türkçe derslerinin maksat ve gayelerine uygun olarak sınıflandırılmasının gerekliliğinden bahsedilmiş ayrıca öğretmenlerin Türkçeye mutlaka vakıf kimseler olmaları gerektiği, ilkokul öğretmeni yetiştiren enstitülerin öğretmenleri Türkçeye vakıf olacak şekilde yetiştiremediği belirtilmiştir. Öğretmen okullarında Türkçe dersinin sayısının artırılması, öğrencilerin öğretmen okullarından mezun olmadan önce Türkçe sınavlarına tabi tutulmalarının gerekliliği, özel olarak diksiyon ve el yazısı derslerinin verilmesi gerektiği raporda yer almıştır. Diksiyon alıştırmaları için sınıflarda gramofon plaklarının kullanılması önerisi, raporun dikkat çekici yanlarındandır. Kitaplar bölümünde ise yalnızca Türkçe dersinde değil bütün derslerde sözlük kullanımının yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmektedir. Raporda ayrıca güzel yazı cetvellerinin ve imla kılavuzlarının hazırlanarak okullarda kullanılması önerisi yer almıştır (İkinci Maarif Şurası, 1991: 39-48).

Anadili Öğretimi Komisyonu'nun raporu Genel Kurul'da görüşülmüş, Türkçe ve Edebiyat olmak üzere iki farklı ders yerine Edebiyatı da içeren Türkçe isimli tek ders olması hususunda karar kılınmıştır. Ayrıca üniversitelerde de Türkçe öğreniminin sıkı denetim altında tutulması gerekliliği konusunda anlaşılmıştır (Tan, 20 Şubat: 3-4). Genel Kurul'da gerçekleşen görüşmelerin ardından Anadili Öğretimi Komisyonu'nun raporu oylanmış ve kabul edilmiştir.

Terim İşleri Komisyonu'nun gerekçeler ve kararlar dâhil 15 maddeden oluşan raporu "Terim İşleri" başlığı altında Genel Kurul' sunulmuştur. Komisyon raporunun ana konusunu "Türkçe ve yabancı terimlerin hangi yöntemlerle yayılacağı ve bütün öğretim kurumlarında ortak kullanılacak terimlerin saptanması" oluşturmuştur. Komisyonun hazırladığı raporda Türkçe ve yabancı terimlerin incelenmesi ve üniversitelerde terimlerin saptanması ve kullanılmasına yönelik

kurullar oluşturulması tavsiye edilmiştir. Rapor Genel Kurul'da görüşülmüş, üyeler terimlerin saptanarak bütün öğretim kurumlarında ortak kullanılmasının faydalı olacağı konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu durumun ilmi çalışmalara ve Türkçenin gelişimine fayda sağlayacağı üyeler tarafından dillendirilmiştir. Terim İşleri Komisyonu'nun raporu Genel Kurul'da oy çokluğuyla kabul edilmiştir (İkinci Maarif Şurası, 1991: 88-96).

Ahlak Eğitimi Komisyonu'nun başkanlığını İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Ordinaryüs Profesörü Akil Muhtar Özden yapmıştır. Komisyonun toplam üye sayısı 45'tir. Ahlak Eğitimi Komisyonu Millî ahlakı "Ferdin huzur ve neşesini cemiyetin huzur ve neşesinde araması" olarak tanımlamıştır (Safa, 1943: 1). Komisyonda Millî ahlak ve beşerî ahlak kavramları üzerinde uzun tartışmalar yaşanmıştır. Önce ahlak prensiplerinin ortaya konarak sonrasında küçük komisyonların çalışmaya başlamasını isteyen üyeler ile prensiplerin görüşülmesine gerek olmadığını doğrudan komisyonların çalışmaya başlaması gerektiğini savunan üyeler fikir ayrılığı yaşamış, yapılan oylamada evvela ahlak prensiplerinin ortaya konması kararı alınmıştır (Tasvir-i Efkâr, 16 Şubat 1943: 2). Şûra'nın ikinci gününde Ahlak Eğitimi Komisyonu, Esaslar ve Tatbikat olmak üzere iki tali komisyona ayrılmıştır.

Ahlak Eğitimi Komisyonu çalışmalarını üç gün boyunca sürdürmüştür. Komisyonda genel hatlarıyla, okullarda ahlak eğitiminin ileri düzeye taşınması, Türk toplumuna mal olacak kişisel ve sosyal ahlak ilkelerinin neler olduğunun belirlenmesi, ilkokul ve ortaokullarda ahlak kuralların öğrencilere nasıl aşılanacağının tespit edilmesi, mesleki ve teknik okul öğrencilerine bunun iş ahlakı olarak yansıtılması, öğrencilere ahlak öğretilerinin bir program dâhilinde kazandırılması ve bu programın oluşturulması, okullardaki sosyoloji ve ahlak bilgisi ders müfredatlarının Komisyonda belirlenen ilkelerle kıyaslanması, üniversitelerde ahlak ilkelerinin yeniden işlenmesi ve öğrencilerinin okul dışı tutum ve davranışlarının denetiminin ne şekilde yapılacağının belirlenmesi konuları üzerinde durulmuştur (Ersoy, 2007: 29-30).

Komisyon raporu, Ahlak İlkeleri, İdeal Türk Çocuğu, Türk Toplumunun Kişisel ve Toplumsal Ahlak İlkelerinin Başlıcaları, Okullarda Ahlak Eğitiminin Geliştirilmesi ve Dilekler olmak üzere toplam 5 bölümden oluşmuştur. Raporda ahlak eğitiminin amaçlarının ne olacağı belirtilmiş, Türk Ahlakının Kişisel ve Toplumsal İlkeleri ise 23 maddede özetlenmiştir. Kanunlara uymak, en yüksek medeniyet seviyesine çıkmayı amaç edinmek, kendi menfaatini milletin menfaatiyle bir tutmak, doğru söylemek ve yurttaşlarını sevmek İdeal Türk gencinin başlıca özellikleri sayılmıştır. Türk Ahlakının Kişisel ve Toplumsal İlkeleri içinde ise genel hatlarıyla, Cumhuriyeti ve bağımsızlığı savunmak, çalışkanlık, başkalarına zarar vermemek, iyiyi ve doğruyu gözetmek, kendi şahsi menfaatini milletten üstün tutmamak, gösteriş düşkünü olmamak, adaleti gözetmek, aileyi korumak, sağlığına

dikkat etmek, kibirli olmamak, cömert olmak, savurgan olmamak, saygılı olmak, söyleneni dinlemek, merhamet ve şefkat sahibi olmak ile estetik zevk sahibi olmak gösterilmiştir (İkinci Maarif Şurası, 1991: 104-117).

Okullarda Ahlak Eğitiminin Geliştirilmesi hususunda ise 30 maddelik gerekçeli bir rapor hazırlanmıştır. Yurt Bilgisi dersinin adının Yurttaşlık Bilgisi olarak değiştirilmesi raporda yer almıştır. Teorik ahlaktan çok pratik ahlaka müfredatlarda yer verilmesi önerilmiştir. İlkokullarda çocukları itaate alıştırmak, öğretmenlerin çocuklar için iyi örnek olmaları, sık tekrarlarla çocuklara iyi alışkanlıklar kazandırmak, Türk tarihindeki abidevi şahsiyetlerin çocuklara öğretilerek Millî gurur duygularının pekiştirilmesi tavsiye edilmiştir.

Ortaokul çocuklarına ahlak ilkelerinin telkin ve düşündürme yoluyla kazandırılması, öğrencilerin topluma karşı görevlerinin anlatılması, adab-ı muaşeretin öğretilmesi ve öğretmenlerle gençlerin sürekli diyalog halinde olmaları, gençlerin ahlakının bozabilecek yabancı yayın ve filmlerin yurda girişine engel olmak, çocuklara estetik zevk katmak gibi hedefler belirlenmiştir.

Raporda, liseden itibaren öğrencilerin benlik duyguları geliştiği için onların fikirlerini dinlemenin oldukça önemli olduğu belirtilmiş, öğrencilerin benliklerinin bilgide ve ahlakta yükselerek tatmin edilmesi gerektiği söylenmiştir. Raporda üniversite öğrencilerinin aktif ahlaklı, karakterli, sorumluluk almayı bilen ve ilmi araştırmalara önem veren kimseler olmaları yolunda telkinlerde bulunulması gerektiği yazılmıştır. Gençlerin kuvvetli Millî duygularla özgüven sahibi olmaları, yüksek hedeflere ulaşmak için çalışan kimseler olmaları raporda hedeflenen diğer konulardır (İkinci Maarif Şurası, 1991: 110). Raporun dilekler bölümünde, okullardaki sağlık koşullarının iyileştirilmesi, hijyenli okul ortamlarının tesis edilmesi, okullarda psikolojik tedavi kliniklerinin kurulması, okul dışı sosyal aktivitelerle okullarda verilen ahlaki eğitimin desteklenmesi tavsiye edilmiştir.

Genel Kurul'da Ahlak Öğretimi Komisyonu raporu uzunca görüşülmüş, birçok üye söz almıştır. Rapor yapılan oylama sonucunda kabul edilmiş, üyeler Tahir Taner ve Rauf İnan'ın önerileri raporun "Teklifler" bölümüne eklenmiştir. Tahir Taner'in teklifi ailelerin de belli ahlaki tedrisattan geçirilmesi, Rauf İnan'ın teklifi ise Şûra sonuçlarının tüm öğretmenlere ivedilikle açıklanması ve alınan kararların uygulanması hususunda öğretmenlerin hangi metotları izlemeleri gerektiğinin öğretmenlere anlatılmasıdır (Ersoy, 2007: 40-48).

Tarih Öğretimi Komisyonu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Hamit Ongunsu başkanlığında toplanmıştır. Komisyon toplam 18 üyeden oluşmuştur. Komisyonun ana konusu Türlük Eğitiminde Tarih Öğretiminin Metot ve Vasıtalar Bakımından İncelenmesi'dir. Bu ana başlık iki alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar, İlk ve ortaokul tarih kitaplarının hazırlanmasında bilim ve pedagoji yönünden dikkat

edilecek hususların saptanması ve Lise tarih kitaplarının mükemmelleştirilmesi yolundaki mütalaaların belirtilmesidir.

Komisyon raporu son şeklini 21 Şubat 1943 günü almış, aynı gün Genel Kurul'da okunmuştur. Tarih Öğretimi Komisyonu'nun raporu 4 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, Okul Tarih Kitapları, Öğretmen ve Öğretim Meselesi, Tarih Öğretimi İçin Gerekli Yardımcı Bilgi ve Vasıtalar ile Tarih Öğretimi İle İlgili Temenniler'dir.

Raporun ilk bölümünde ilkokul tarih kitaplarının çocukların idrak seviyesine uygun olmadığı ve yeniden yazılması gerektiği belirtilmiştir. Konuların, çocuklarda Millî bilinç uyandıracak, zamanla kavranacak, tarih sevgisi uyandıracak şekilde işlenmesi gerektiği raporda yer almıştır. İlkokul kitaplarının ortaokul ve lise kitaplarıyla tamamlayıcı içeriğe sahip olması, tarihi olayların ve abidevi şahsiyetlerin hikâyeleştirilerek çocukların ilgisini çekecek şekilde işlenmesi gerektiği raporda belirtilmektedir. İlkokul kitaplarının, ilköğretim tahsilinden sonra eğitimine devam etmemiş kişilerin Millî bilincini de artırıcı şekilde hazırlanması raporun konu edindiği bir başka durumdur.

Raporun ikinci bölümünde tarih öğretmenlerinin tarih bilgilerinin artırılması adına kurslar açmanın gerekli olduğu söylenmektedir. Eğitimin bütün kademelerinde tarih öğretimine yardımcı olacak materyallerin bulundurulması, öğretmenlerin bu materyalleri etkin kullanmalarının sağlanması gerektiği raporun ikinci bölümünün bir diğer konusudur. Tarih öğretimi için Komisyon'un tavsiye ettiği yardımcı materyaller, syncronic tarih tabloları, tarih atlasları, hicri takvimi miladi takvime çevirme rehberleri, tarihi filmler ve hikâye kitapları, radyo programlarıdır. Ayrıca sanat tarihi dersinin ayrı bir ders olarak okutulması ve liselerin 3 yıldan 4 yıla çıkarılması önerisi de raporda yer almaktadır (İkinci Maarif Şurası, 1991: 199-205).

Tarih Öğretimi Komisyonu'nun raporu Genel Kurul'da beğeni toplamış ve oybirliğiyle kabul edilmiştir.

3.1. Şûra Kararlarının Uygulanması

İkinci Maarif Şûrası'nda özellikle ilköğretimler ve Köy Enstitüleri üzerinde durulmuştur. Başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde ilkokul eğitiminin yaygın nitelik kazanması adına sayıları artırılmıştır (Ayas, 1948: 178).

Şûra kararları uyarınca devlet kurumlarından yapılan yazışma ve konuşmaların Türk dili ve terimlerinin gramer yapısına uygun olması istenmiştir. Öğretmen okullarında Türkçe derslerinin sayısı Şûra kararları uyarınca artırılmıştır. Türkçe, Edebiyat, Tarih ve Coğrafya bölümlerinde okuyan öğrencilerin son sınıf sömestrinde seminere katılması zorunlu tutulmuş, seminerde başarılı olamayanların mezun olamayacağı açıklanmıştır (Duman, 1991: 50-51).

Yurt Bilgisi dersinin ismi, 1944-1945 eğitim-öğretim yılında Yurttaşlık Bilgisi olarak değiştirilmiş, ahlak dersleri müfredatta ön plana çıkarılmıştır. II. Maarif Şûrası'nda ortaya konan Türk Toplumunun Ahlak İlkeleri, 1949 yılında çıkarılan İlköğretim Programı ve 1973 Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Türk Millî Eğitimi'nin Amaçları metinlerine de kaynaklık etmiştir (Başar, 2004: 375).

1943-1944 eğitim-öğretim yılında ortaokul 3. sınıf tarih kitapları yeniden yazılmıştır. Bunun yanı sıra ilkokul 1. ve 2. sınıfların tarih kitaplarının yazımı için Talim ve Terbiye Kurulu yarışma düzenlemiştir. Tarih anlatımına yardımcı olacağı düşünülen materyaller okullara dağıtılmıştır.

Tarih Öğretimi Komisyonu'nun vurguladığı ilkokul ve ortaokullarda tarih müfredatının öğrencilerin idrak seviyesinin çok üzerinde olması konusu Şükrü Saraçoğlu hükümeti tarafından ele alınmış, kitaplarda tarihi hikâyelere ve okuma parçalarına ağırlık verilmiş, Millî tarih anlatımı üzerinde daha fazla durulmuştur (Aslaner, 2008: 179).

Ortaokullardaki öğretmen açığı bu dönemde de giderilememiştir. Bu sebeple 1943 yılında Ortaöğretimde Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki Kanun'un süresi 5 yıl daha uzatılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın mesleki eğitimin geliştirilmesi adına hazırladığı plan İkinci Maarif Şûrası'nda incelenerek kabul edilmiş, erkek teknik, kız teknik ve ticaret öğretim kurumlarının program ve yönetmelikleri incelenmiş, kabul edilmiştir.

Mesleki ve teknik okulların ödenekleri Şükrü Saraçoğlu hükümeti tarafından artırılmış, bunun yanı sıra mesleki ve teknik okulların hizmetine tahsis edilmek üzere 18 yeni bina yaptırılmış, 41 okul binası satın alınmıştır. Yaptırılan ve alınan bu binalar atölye, ambar ve derslik olarak kullanılabilecek şekildedir (Ayas, 1948: 312-319).

II. Maarif Şûrası'nın en önemli sonucu, 1940'lı yıllara kadar eğitimin temel ilkelerinden olan "hümanist eğitim" anlayışının yerini "Millîyetçi eğitim" anlayışına bırakmasıdır. Bu değişiklikte II. Dünya Savaşı'nın payı oldukça büyüktür.

4. Üçüncü Millî Eğitim Şûrası'nın Amaç ve Kapsamı

III. Millî Eğitim Şûrası, 2-12 Aralık 1946 tarihinde toplanmıştır. 1945 ve 1946 yılları Türkiye siyasi tarihinde de önemli değişikliklerin yaşandığı zamanlardır. 1945 yılında Türkiye Birleşmiş Milletler'e üye olmuş, 1946 yılında ise Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili seçimi yapılmıştır (Armaoğlu, 1988: 517-540). II. Dünya Savaşı'nın etkilerinin hissedildiği Türkiye'de toplumsal bir dönüşüm de başlamış, yeni ekonomik sınıflar ortaya çıkmış, okuryazar oranında artış yaşanmış, köyden kente göçler başlamıştır (Shaw, 1983: 473-474).

7 Ocak 1946 yılında kurulan Demokrat Parti programında Millî eğitim bahsine de yer verilmiş, Parti'nin Millî eğitim ve öğretimde birlikten yana olduğu ve ilim ve teknik bilgilerin yanı sıra Millî ve manevi değerleri gözeten bir eğitim sisteminin uygulanması gerektiği parti programında açıkça belirtilmiştir (Tunaya, 1952: 666-667).

III. Millî Eğitim Şûrası, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 2 Aralık 1946 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer başkanlığında toplanmıştır. Şûra'ya toplam 292 üye katılmıştır. Şûra'da 6 ana gündem maddesi belirlenmiştir. Bu maddeler: ticaret okulları ve liseleri program ve yönetmeliği, erkek sanat ortaokulları ve enstitüleri program ve yönetmeliği, kız enstitüleri program ve yönetmeliği, İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği, orta ve bu derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatın bugünkü ihtiyaçla ayarlanması ve aile ile okul arasında iş birliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasıdır (Üçüncü Milli Eğitim Şurası, 1991: 9-37).

Şûra bu konuları görüşmek üzere 5 komisyon halinde çalışmıştır. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Şûra'nın açılış konuşmasını yapmış, teknik ve mesleki eğitimin neden Şûra'nın ana gündem maddesi olduğunu açıklamıştır. Banguoğlu, Türk toplumunun hükümetten yeni iş ve meslek sahaları oluşturmasını talep ettiğine değinmiş, bu talebin dolaylı olarak teknik ve mesleki eğitime olan talebi artırdığından bahsetmiştir. Mesleki ve teknik okullarda öğrenci sayısının 50 bini aştığını söyleyen Banguoğlu, hızla artan bu talep karşısında teknik ve mesleki öğretim kurumlarının müfredatlarını, programlarını ve yönetmeliklerini gözden geçirmenin bir zaruret halini aldığını izah etmiştir (Üçüncü Milli Eğitim Şurası, 1991: 3-6).

Genel Kurul'da ilk olarak Erkek Sanat Ortaokulları ve Enstitüleri ve İstanbul Teknik Okulu Komisyonu'nun raporu görüşülmüştür. Komisyon'un raporu beş maddeden oluşmaktadır. Raporun ilk iki maddesinde İstanbul Teknik Okulu ile diğer teknik okulların program ve yönetmeliklerinde bir değişiklik yapmaya gerek olmadığı söylenmektedir. Raporun üçüncü maddesinde orta sanat okulları ve enstitülerde daha verimli bir eğitim verilebilmesi adına ders saatlerinin değiştirilmesi, okullarda öğrencilerin etüt çalışmaları yapması, ilave ders ve atölye çalışmalarının müfredata eklenmesi önerilmektedir. Dördüncü maddede elektrik ve tasviye bölümlerinde atölye stajı sayılarının artırılması istenmektedir. Raporun beşinci maddesine teknik eğitimin temel sorunlarını gidermeye yönelik tavsiyeler bulunmaktadır. Bu bölümde, sanat enstitülerinin haftada 44 ders saati eğitim görmeleri sebebiyle beden eğitimi dersini alamadıkları saptanmış, enstitülerde beden eğitimi dersinin verilebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı'nın çalışma başlatması gerektiği söylenmiştir. Sanat enstitülerinin beşinci sınıfında Türkiye ve İnkılâp Tarihi dersinin okutulması gerektiği raporda belirtilmektedir. Okullarda sanayi müzeleri kurulması, bu müzeler aracılığıyla öğrencilerin sanat ve zanaat tarihine dair görgü-

lerini artırmaları, geziler ve konferanslar yoluyla öğrencilerin bilgi ve görgülerinin artırılması gerekliliği raporun konu edindiği bir başka meseledir. Raporda, ders kitaplarının yazılmaları ve basılmaları hususunda Bakanlığın hiçbir fedakârlıktan kaçınmaması gerektiği vurgulanmıştır. Sanat okulu hizmetlilerinin okul tarafından giydirilmesi, öğretmenlerin fazla mesai karşılığında tatillerde ders yapmaları, sanat okulları yatılı öğrencilerine verilecek iaşelerin yeniden düzenlenmesi raporda yer alan diğer önerilerdir (Üçüncü Milli Eğitim Şurası, 1991: 19-20).

Komisyon'un sunduğu rapor Genel Kurul'da oy birliğiyle kabul edilmiştir. Aile ve Okul Birliği Komisyonu 31 üyeden oluşmuştur. Başkanlığını Ankara Üniversitesi rektörü Aziz Kansu yapmıştır. Okul-aile iş birliği ilk defa bir Maarif Şûrası'nda gündeme gelmiştir. Raporda Okul-Aile Birliği ana tüzüğü oluşturulmuştur. Komisyon'un hazırladığı raporda Okul-Aile Birliği'nin ailelere okulların eğitim ve öğretim ilkelerini tanıtması gerektiği, temizlik, sağlık ve devam problemlerinin ailelerle görüşülmesi, fikir, duygu, ahlak ve beden eğitiminin öneminin ailelere kavratılması ve Okul-Aile Birliği'nin çalışmalarını kolaylaştıracak tedbirlerin alınması konularında tekliflerde bulunulmuştur. Öğrencinin okul içerisindeki hal ve hareketleri kadar okul dışı durumunun da gözetilmesi gerektiği belirtilmiş, öğretmen-aile ilişkilerini sıkı hale getirmek adına Okul-Aile Birliği'nin ilkokul ve ortaokul düzeylerinde çalışmalar yapması gerektiği vurgulanmıştır. Var olan okul-aile birliği tüzüğünde yenilikler yapılması kararlaştırılmıştır. Raporda, ilkokullarda her sınıfın bir sorumlu öğretmeninin bulunması ve bu iş karşılığında öğretmenlere ücret verilmesi, çift öğretim yapan okullara birer başöğretmen yardımcısı atanması, mevcudu çok veya yatılı olan okullarda okulun mali işleriyle ilgilenmek üzere bir ekonomist atanması, Okul-Aile Birliği kurulan yerlerde Okul Himaye Heyetlerinin kaldırılması, öğrenci ve aileleri ilgilendiren konuların ders kitaplarının sonuna eklenmesi ve Birlik problemlerinin Bakanlıkça bir broşür hazırlanarak yayımlanması temennilerinde bulunulmuştur (Üçüncü Milli Eğitim Şurası, 1991: 58).

Aile Okul Birliği Komisyonu'nun hazırladığı rapor da Genel Kurul'da görüşülmüş ve oy birliğiyle kabul edilmiştir. Şûra'da çalışma yürüten bir başka komisyon, Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretmen ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatı Ayarlama Komisyonu'dur. Komisyon toplamda 33 üyeden oluşmuş, Komisyon başkanlığı görevini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Profesör Hamit Ongunsu yürütmüştür. Komisyonda görüşülen başlıca konu, ilk, orta ve yüksek teknik okullara öğretmen yetiştirilmesi ve mevcut öğretmenlerin durumu olmuştur. Önlerindeki 20 yıl boyunca yetiştirilecek öğretmenlerin yetiştirilme şartlarına ve statülerine dair tekliflerde bulunmuştur. Komisyon'un hazırladığı raporda yer alan temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması ve öğretmenlerin buna göre yetiştirilmesi teklifi oldukça önemlidir (Üçüncü Milli Eğitim Şurası, 1991: 100-101). Raporda bu teklifin yanı sıra kız ve erkek meslek öğretmen okullarının dörder yıllık okullar

olmaları, Ankara'da bir yüksek öğretmen okulu açılması, üstün başarı gösteren öğretmenlerin ödüllendirilmesi, öğretmenlik stajlarının etkinliğinin artırılması, eğitim ve öğretim konuları üzerine araştırma yapacak bir enstitünün kurulması, öğretmenlere konut tahsis edilmesi ve sosyal statülerinin artırılması için Bakanlığın çalışmalar yürütmesi teklif edilmiştir. Komisyon raporunda üniversiteler dışında öğretmen yetiştirebilecek eğitim kurumlarının isimlerini de zikretmiştir. Bu kurumlar: Köy Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri, Kız ve Erkek Meslek Öğretmen Okulları, üniversitelerin edebiyat ve fen fakülteleri ile yüksek derecede meslek okulları olarak tanımlanmıştır. 330 il ve 2 ilçede ortaokul açılması, kız ve erkek meslek okullarının eğitim süresinin 4 yıla çıkarılması, idarecilerin özel olarak eğitilmesi ve görevden alınmalarının kanuni müeyyideye bağlanması raporda ele alınan diğer konulardır (Üçüncü Milli Eğitim Şurası, 1991: 97-114).

Komisyon raporu, bazı sözlü önerilerin ardından Genel Kurul'da yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir. III. Millî Eğitim Şûrası'nda oluşturulan ve rapor hazırlayan bir diğer komisyon Ticaret Ortaokulları ve Liseleri Program ve Yönetmeliği Komisyonu'dur. Komisyon 52 üyeden oluşmuş, başkanlığını İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi dekanı Hıfzı Veldet yapmıştır. Komisyon, raporunda, ticaret ortaokullarında okuyan öğrencilerin aynı zamanda çalışmalarından ötürü okul derslerinin öğleden önceye çekilmesini teklif etmiştir. Bunun yanı sıra ticaret ortaokullarında Toplum Bilimi dersinin kaldırılması, bu ortaokulların birinci ve ikinci sınıflarında haftada birer saat olacak şekilde Geometri dersinin okutulması, diğer ders saatlerinin de yeniden düzenlenmesi teklif edilmektedir (Üçüncü Millî Eğitim Şurası, 1991: 205-214). Bunun yanı sıra Ticaret Ortaokulları ve Liseleri Yönetmeliğindeki bazı maddelerin değiştirilmesi kararı raporda yer almıştır. İmtihan yönetmeliklerinin değiştirilmesi, Ticaret Lisesi mezunlarının yüksek ekonomi ve ticaret okullarıyla Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girmelerinin olgunluk sınavlarıyla yapılması, raporda yer alan diğer kararlardır. Raporda 3 maddelik "Dilekler" bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde stajyer öğretmenlerle alakalı yeni bir yönetmelik hazırlanması, Türk daktilo klavyesinin oluşturulması, bu klavyeyi hazırlayacak bir komisyon meydana getirilmesi teklif edilmiştir (Üçüncü Millî Eğitim Şurası, 1991: 209).

Komisyon raporu Genel Kurul'da memnuniyetle karşılanmış ve oy birliğiyle kabul görmüştür. III. Millî Eğitim Şûrası'nda çalışma yapan son komisyon, Kız Enstitüleri Komisyonu'dur. Bu komisyonun toplam 35 üyesi bulunmaktadır. Komisyon başkanlığını Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi Seniha Sızal yapmıştır. Komisyon, Kız Teknik Okulları Yönetmeliği, müfredat programı, Sınıf Geçme ve Bitirme İmtihanları Yönetmeliği konularını görüşmüştür. Komisyon bu konuları üç başlıktan oluşan bir raporla Genel Kurul'a sunmuştur. Komisyon, raporunda, Kız Enstitülerinde verilen kültür dersleri programının ortaokullardaki programın aynısı olmasına, meslek dersleri ve atölye derslerinden dolayı kültür dersleri müf-

redatının hafifletilmesine, meslek dersleri ve atölye derslerini toplumun ihtiyaçları doğrultusunda efektif hale getirilmesi gerektiğine yer vermiştir. Kız Teknik Öğretim ve Erkek Sanat Okulları ders saatlerinin aynı ve 28 saat olması raporda yer alan bir başka konudur. Komisyon, Kız Enstitüleri'nde meslek ve atölye ders kitaplarının yeniden yazılması gerektiğini belirtmiştir. Kız Enstitüleri sınıf geçme ve bitirme imtihanlarının yeniden düzenlenmesi ile imtihanda itina gösterilmesi gereken hususlar raporun son bölümünde yer almıştır (Üçüncü Millî Eğitim Şurası, 1991: 243-259).

4.1. Şûra Kararlarının Uygulanması

III. Millî Eğitim Şûrası'nda, Tanzimat'tan o güne gittikçe ilerleyen mesleki teknik eğitim konuları ana gündem maddesi olmuş, mesleki ve teknik okullara dair önemli kararlar alınmıştır. Mesleki ve teknik okulların müfredat, program ve yönetmelikleri yeniden düzenlenmiş, bu okullara Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ayrılan bütçe yeniden düzenlenerek artırılmıştır (Turan 1992: 88-90).

Şûra kararları uyarınca Teknik Öğretmen Okulları eğitim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarılmıştır. Bu uygulamanın amacı son sınıfta öğrencileri öğretmenlik mesleğine hazırlamaktır (Duman, 1991: 68). Teknik Öğretmen Okullarının isimleri değiştirilmiş, Kız Teknik Öğretmen Okulları ve Erkek Teknik Öğretmen Okulları olmuştur (Turan, 1992: 100). Şûra'da alınan kararlar neticesinde 1947-1948 ve 1948-1949 eğitim-öğretim yıllarında ders dağıtım cetvelleri yeniden düzenlenmiş ve ders saatleri değiştirilmiştir (MEB, 1947: 35-36; MEB 1949: 65). Yine Şûra kararlarına uygun olarak meslek okullarında Elektrik ve Tesviye bölümleri açılmıştır. Teknik Liselerin son sınıfına İnkılâp Tarihi dersi konmuştur (MEB, 1947: 87).

1947 tarihinden itibaren Türk Klavyesi Komisyonu oluşturulmuştur. Şûra kararlarına uygun olarak İstanbul, İzmir, Bursa ve Buca'da eğitim fakülteleri kurulmuştur (Duman, 1991: 73). Şûra'da kabul edilen temel eğitimin 8 yıla çıkarılması planı ise ancak 1997 yılında uygulanabilmiştir (Dinç, 1999: 79).

Şûra kararı olan Ankara'da ikinci bir öğretmen okulu kurulması projesi ise 1950'den sonra gerçekleşebilmiştir (Binbaşıoğlu, 1995: 221). Eğitim Enstitülerine giriş koşulları Şûra kararlarına uygun olarak değiştirilmiş, resim, beden eğitimi ve yabancı dil öğretmeni yetiştiren bölümlerin kontenjanları ihtiyaç dâhilinde artırılmıştır (Karamuk, 1973: 196). Okul-Aile Birliği Kurumu günümüze kadar varlığını koruyabilmiştir. Yine 1950-1960 yılları arasında düzenlenen stajyer öğretmenlik ve pedagojik formasyon programları bu Şûra'da alınan kararlar doğrultusunda şekillenmiştir.

Sonuç

1939 yılında yapılan ilk Maarif Şûrası ile birlikte hükümetler, Türk Millî eğitiminin geleceğini planlamak ve sistematik hale getirmek istemişlerdir. Şûraların gündemlerini o zamanki ulusal ve uluslararası gündemler belirlemiş, CHP programı da Şûra gündemini etkilemiştir. Dönemin şartlarına göre ileriye dönük planlamalar yapmak amaçlanmıştır. 1921 yılında gerçekleştirilen I. Maarif Kongresi'ni dışarıda tutarsak İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığına, Refik Saydam'ın Başbakanlığına ve Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığına rastlayan I. Maarif Şûrası, Cumhuriyet döneminin ilk Eğitim Şûra'sı olma özelliği göstermektedir.

I. Maarif Şûrası'nın gündem maddeleri, Köy Enstitüleri, ilkokullardan üniversitelere kadar her kademedeki okulların yönetmelikleri, programları ve müfredatları, mesleki ve teknik okulların durumu, ders içeriklerinin oluşturulması ve ders kitaplarının hazırlanması olmuştur. Şûra, kendi içerisinde yedi komisyona ayrılmış, bu komisyonlara uzmanlık alanlarına göre üyeler atanmıştır. Hükümet, Şûra'da alınan kararların birçoğunu tatbik etmiştir. Köy Enstitüleri'nin kanunla kurulması bu uygulamalardan başlıcasıdır. Şûra'ya İsmet İnönü başta olmak üzere hükümet kademeleri ihtimam göstermiş, Hasan Ali Yücel Genel Kurul'a bizzat başkanlık etmiştir. Yukarıda da söylendiği üzere Şûra gündemini CHP programı belirlemiştir. Hal böyle iken Şûra'dan hükümet politikalarına zıt kararların çıkması mümkün olmamış, hükümet de Şûra kararlarına riayet etmiştir. Adeta Şûra hükümetin eğitim politikalarını belirlemek üzere toplanmıştır. Bu durumda hükümetin Şûra kararlarını büyük oranda tatbik etmesi tabii bir durum teşkil etmektedir.

1943 yılında toplanan II. Maarif Şûrası'nın yapıldığı esnada Şükrü Saraçoğlu önderliğindeki kabine hükümet etme görevini yerine getirmiştir. Şûra başkanlığını Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel üstlenmiş, Şûra'daki üye sayısı bir önceki Şûra'ya nazaran artış göstermiştir. Şûra'nın gündem maddeleri ana dilin öğretimi, okullarda ahlak eğitimi verilmesi ve tarih öğretimi kalitesinin artırılması olmuş, Şûra bünyesinde 3 farklı komisyon kurulmuş, bu komisyonlarda uzmanlık alanlarına göre üyeler bulunmuştur. Şûra'nın çalışma esasları I. Maarif Şûrası'yla aynı şekilde olmuştur. Tıpkı ilk Şûra'da olduğu gibi bu Şûra'da da hükümet kademelerinin dahli büyüktür. Denebilir ki Şûra üyeleri büyük oranda hükümetin tesis ettiği statükoyla uyumlu vaziyettedirler. Şûra gündemine gelen konular, II. Dünya Savaşı'nın etkisi ve Şükrü Saracoğlu hükümetinin amaçları dâhilinde olmuştur. Okullarda tarih şuuru ve milli bilincin aşılanması, ahlak eğitiminin etkin hale getirilmesi hususları II. Dünya Savaşı tehdidini ensesinde hisseden bir hükümetin yetişen nesli devletçi-milliyetçi statükoya eklemek adına gerçekleştirmek istediği eğitim politikasının bir parçasıdır.

III. Millî Eğitim Şûrası, 2. Dünya Savaşı'nın hemen ardından, Türkiye'de çok partili seçimlerin ilk yapıldığı yıl olan 1946 senesinde toplanmış ve çıkarılan kanunla Maarif Şûraları'nın ismi "Millî Eğitim Şûraları" olarak değiştirilmiştir. III. Millî Eğitim Şûrası'nın ana gündem maddesi her kademeden mesleki ve teknik okulların müfredatları, öğretmen ve öğrenci profilleri, yönetmelikleri, mesleki ve teknik okulların eğitim kalitesinin artırılması ve bu okulların yaygınlaştırılması olduğundan, önceki her iki Şûra'da olduğu gibi bu Şûra'da da hükümet mensupları etkin vazifeler almışladır. Şûra gündemlerinin belirlenmesinde hükümetin hızla şehre göç eden nüfusu organize ederek mesleki kazanımlar sağlamaya çalışması etkili olmuştur. Çok partili yaşama geçilmesi ve Demokrat Parti'nin oy potansiyeline karşı hızlı meslek edindirme ve topluma zanaatkârlık hasletleri kazandırma yollarıyla sosyal yaşantıyı sistematik hale getirme niyeti Şûra gündemi ve kararlarını etkilemiştir.

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesine dek gerçekleştirilen üç Şûra da hükümetlerin eğitim politikalarının ne şekilde hayata geçirileceğinin kararlaştırıldığı organizasyonlar olarak görülmektedir. Bu durumda, hükümetlerin Şûra kararlarını tatbik etmede "çekingenlik göstermesi" veya "görmezden gelmesi" gibi durumlar gerçekleşmemiştir.

KAYNAKLAR

AKYÜZ, Yahya (1982), *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye),* Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

_____(1978), *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmede Etkileri (1848-1940),* Ankara, Doğan Basımevi.

ARMAOĞLU, Fahir (1988), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1918-1980)*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ASLANER, Nilgül (2008), *Millî Eğitim Şûraları ve Eğitim Programları (1939-1946)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Ankara.

AYAS, Nevzat (1948), *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler*, Ankara, MEB Yayınları.

BAŞAR, Erdoğan (2004), *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit (1993), *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri*, İzmir, Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.

_____ (1995), *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi,* İstanbul, MEB Yayınları.

Birinci Maarif Şûrası 17–29 Temmuz 1939 (1991). *Çalışma Programı, Konuşmalar, Lahikalar*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.

DUMAN, Tayyip (1991), *Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme (Tarihi Gelişimi),* İstanbul, MEB Yayınları.

DİNÇ, Sait (1999), *Cumhuriyet Döneminde Yapılan Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulanması (1923-1960)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

ERSOY, Adem (2007), *İkinci Maarif Şûrasında Alınan Kararlar ve Dönemin Aydınlarının Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bilim Dalı, İstanbul.

İkinci Maarif Şûrası (1991), *Çalışma Programı, Raporlar, Konuşmalar*, İstanbul, MEB.

KARAMUK, Ziya (1973), *50. Yılında Millî Eğitimimiz*, İstanbul, MEB Yayınları.

SAKAOĞLU, Necdet (1992), *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İstanbul, İletişim Yayınları.

SHAW, Stanford (1983), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt: 2, İstanbul, E Yayınları.

TUNAYA, Tarık Zafer (1952), *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952),* İstanbul, Doğan Kardeş Yayınları.

TURAN, Kemal (1992), *Mesleki ve Teknik Eğitimin Gelişimi ve Mehmet Rüştü Uzel,* İstanbul, MEB Yayınları.

Üçüncü Millî Eğitim Şûrası (1991), *Çalışma Programı, Komisyon Raporları, Konuşmalar,* İstanbul, MEB.

YÜCEL, Hasan Ali (1993), *Millî Eğitim İle İlgili Söylev ve Demeçler*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Süreli Yayınlar

ATAY, Falih Rıfkı (18 Temmuz 1939). "Maarif Şûrası Hasan Ali Yücel'in Veciz Bir Nutkuyla Dün Açıldı", *Ulus*.

BABA, Nüzhet (1939). "Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi; İzcilik". *Ülkü*, C: XIII.

"Bir Prensip Münakaşası", *Tasvir-i Efkâr*, 16 Şubat 1943.

Safa, Peyami (16 Şubat 1943). "Şûradan İntibalar", *Tasvir-i Efkâr*.

"Halkevleri ve Halkodaları Çalışmaları", *Ülkü*, C: XV, S: 91, Eylül 1940.

MEB, *Tebliğler Dergisi*, sayı: 446, yıl: 1947.

MEB, *Tebliğler Dergisi*, sayı: 453, yıl: 1947.

MEB, *Tebliğler Dergisi*, sayı: 549, yıl: 1949.

"Maarif Şûrası Dün Açıldı", *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1939.

"Maarif Şûrası Dün Kongre ile Açıldı", *Ulus*, 18 Temmuz 1939.

"Maarif Şûrası Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 19.07.1939.

"Maarif Şûrasının Dünkü Çalışmaları", *Ulus,* 19.07.1939.

Tan Gazetesi, 20 Şubat 1943. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu, 14.06.1973 Tarih ve 1739 Sayılı Kanun.

"Türk Neşriyat Kongresi Programı", *Tebliğler Dergisi*, MEB, C:1, S:13, 10 Nisan 1939.

Tebliğler Dergisi, MEB, C: 3, 1939.

"1939-1940, 1940-1941, 1941-1942 Ders Yıllarında İlkokullarında Okutulmak Üzere Yazdırılacak Tarih Kitapları Şartnamesi", *Tebliğler Dergisi*, MEB, C: 1, S: 5, 13 Şubat 1939.

"1941-1942, 1942-1943, 1943-1944 Yıllarında Ders Kitapları", *Tebliğler Dergisi*, MEB, C:3, S: 93-96.